

ЖИВОТ И ДЕЛО ЈОАКИМА ИЗ ФЛОРЕ (1130/1135–1201/1202) — КРАТАК ОСВРТ —

Мирослав М. Поповић*
Библиотека Одељења за
историју Филозофског
факултета у Београду

Апстракт: Чланак представља кратак осврт на биографију и дела Јоакима из Флоре, монаха и епископа Светог Писма из дванаестог века, чији су радови и пророчанства оставили утицај на савременике, а касније на францисканце сиријцу-алце, јеретике и генерације мислилаца.

Кључне речи: Јоаким из Флоре, библијска епископа, францисканци сиријцуалци, јереси.

У 12. веку традиционални монастицизам више није могао да Западном Цркви обезбеди вођство пред духовном кризом са којом су се суочавале урбане заједнице. Новоосновани ред цистерцита почео је да се шири Италијом после 1120. године, али је њихов основни идеал позивао на повлачење из друштва. Најутицајнији од цистерцита у Италији био је калабријски опат Јоаким из Флоре, који је пророковао наступање новог доба које ће обележити појава просјачких редова.¹ У својим пророчанствима најављивао је свету да ће у кратком року сићи Дух Свети на земљу да њом завлада, како је напре учинио Бог Отац преко својих патријарха и пророка, па Његов Син, Богочовек, са својим апостолима и Његовим наследницима. Говорио је да ће Дух Свети изводити своје деловање преко светих редова, који ће поплавити земљу и припремати победу Његовом Царству.²

Јоаким из Флоре (рођен у Телику, поред Козенце у Италији око 1130–1135. године, умро у Флори, у Калабрији, 1201. или 1202. г.), био је монах и епископа Светог Писма. У времену у коме је Јоаким живео,

* miroslavpopovic15@yahoo.com.

¹ *New Catholic Encyclopedia, Second Edition*, Vol. 7, Hol-Jub, Washington, 2003, 665.

² V. Lozovina, *Povijest talijanske književnosti I*, Zagreb, 1909, 71.

Медитеран је био раскршће историје, са ходочасницима и крсташима у сталном покрету и гласинама о многобројности неверника. Јоаким је имао свест да живи на крају једног времена и тражио интерпретацију историје кроз библијску егзегезу просветљену духовним разумевањем.³

Два главна извора о животу Јоакима из Флоре су биографије које су написали Јоакимов секретар, Лука из Козенце, *Virtutum Beati Joachimi synopsis*, и анонимно дело *Vita beati Joachimi abbatis*. Неколико аутобиографских чињеница можемо сазнати из Јоакимових списа, пре свега из његовог писма-тестаментa, *Epistola prologasis*, написаног 1200. године и намењеног опатима конгрегације коју је основао, реда Св. Јована из Флоре. Друге догађаје забележили су разни хроничари, попут фра Салимбена из Парме и Ралфа из Когешала, а извор за Јоакимов живот представљају и апокрифне легенде његовог времена. У 17. веку Jacobus Graecus Syllanous, монах у Флори, написао је приповест о Јоакимовом животу. Приповест је побројала наводна Јоакимова чуда и можда се ослањала на документа, која више не постоје, сакупљена током четрнаестог века кроз напоре да се Јоаким канонизује. Григорије из Лауде је такође написао Јоакимов *Живот* у 17. веку, који је скоро идентичан са претходним из истог века. Као што је случај са већином раних биографских извора о личностима из верског живота, било је много уобичајених легенди, анегдота и других прича које су имале за циљ да представе светост карактера. Заправо, зна се веома мало о детаљима живота овог калабријског монаха.⁴

Јоакимов отац био је Мауро Нотар, у бирократској служби Рожера II Сицилијског (1095–1154). Јоаким је каријеру почео пратећи свог оца у служби сицилијанског двора. Као младић, отишао је на ходочашће у Свету Земљу и био сведок, вероватно у Цариграду, ужаса епидемије. Ово искуство, заједно са посетом испосницима Тиваиде и присуством Великом посту у Јерусалиму, променило је његов живот. Вративши се на Сицилију, повукао се у цистерцитски манастир у Самбучини, али није узео ризу, већ се посветио проповедању док га црквено неодобравање није натерало да се замонаши у цистерцитском манастиру у Корацу 1168. године. Пошто је изабран за опата 1177–1178. године, обратио се Луцију III (1181–1185), који му је дозволио да проведе годину и шест месеци у манастиру у Казамерију. Године 1191. напустио је цистерците и основао у Св. Јовану из Флоре строжи огранак реда, који је прихваћен 1196. године. Око 1202. године јав-

³ *Encyclopedia of Religion, Second Edition*, Vol. 7, Iconography—Justin Martyr, editor in chief Lindsay Jones, Thomson Gale, Detroit etc., 2005, 4928.

⁴ D. C. West, S. Zimdars-Swarz, *Joachim of Fiore: A Study in Spiritual Perception and History*, Bloomington: Indiana University Press, 1983, 1.

но је поднео своје целокупно дело на процену Светој Столици, али је умро пре него је прошло процену. Осведочена је његова љубав према Христу, ревност у присуству мисама, инспиративна речитост у проповедању, љубав према свим бићима и живот у крајњем сиромаштву.⁵

Јоаким је дубоко закорачио у библијске студије и потрагу за обрацима унутар Светог Писма који би разрешили мистерију хришћанске прошлости, садашњости и будућности. Учење о Светој Тројници Јоакима из Флоре осуђено је на Четвртом латеранском концилу 1215. године. Јоакимова грешка налазила се у делу којим је напао учење о Светој Тројници Петра Ломбарђанина, аутора уцбеника *Сеншенце*, који је имао водећи утицај у париској теолошкој школи, којој је припадао и сам папа Иноћентије III (1198–1216). Нису осуђена Јоакимова дела у којима је примењивао традиционалне методе егзегезе на Свето Писмо, у циљу да разуме шаблоне историје и предвиди будућност. Она су садржала субверзивну најаву о доласку трећег доба Светог Духа, које ће сменити Стари и Нови Завет, и бити доба љубави, радости и слободе. Ово веровање било је потпуно непомирљиво са августиновским схватањем да је, уколико је могуће да се Царство небеско јави овде на земљи, то већ остварено у Цркви. Ову хришћанску револуционарну традицију карактерисало је то што се Царство Господње није схватало као још један свет у простору и времену, већ као другачији свет, промењен свет, свет промењен нашим властитим напорима. То је значило да је људска историја место где су се решавала сва питања.⁶

Наиме, Јоаким је искусио налете унутрашњег сагледавања и инспирације, често у стању менталне несигурности или духовне патње. После једне такве објаве, одједном је у потпуности „схватио“ значење књиге Откровења и видео до тада непрепознатљиву повезаност Старог и Новог Завета. Пошто је добио дозволу папе Луција III да записује то што је сазнао кроз објаву, Јоаким је почео да ради на серији важних књига. Оне су обухватале објашњења текстуалне везе између два Завета, значење Апокалипсиса, и, што је можда било најутичајније, већ поменути мапу хришћанске историје која је развила обрасце богате значењем. Јоакимов оквир хришћанске историје одговарао је духовним околностима дванаестог и тринаестог века.⁷

Прва велика Јоакимова идеја била је да је Стари Завет у основи велики криптограм скривених значења и образаца који су се могли

⁵ *New Catholic Encyclopedia, Second Edition, Vol. 7, 876.*

⁶ M. Lambert, *Medieval Heresy. Popular Movements Bogomil to Hus*, London, 1977, 101; M. Reeves, *The Influence of Prophecy in the Later Middle Ages*, Oxford, 1968, 296.

⁷ J. Kolpacoff Deane, *A History of Medieval Heresy and Inquisition*, Rowman & Littlefield Publishers, INC, Lanham, Boulder, New York, Toronto, Plymouth UK, 2011, 136.

дешифровати само најистанчанијим истраживањем. Та значења служила су, по Јоакиму, као знаци и предвиђања читавог тока црквене историје. Према прорачунима, који су имали корен у његовом познавању Писма, Јоаким је је предвидео да ће Антихрист доћи 1260. године и да ће његов долазак пратити неодређени период времена, пре коначног Краја света. Као последица тумачења Откровења, које је читао као јединствену приповест која се развија у времену (за разлику од претходних научника који су Откровење сматрали серијом хронолошки неповезаних одвојених визија), дошло је Јоакинмово супротстављање ауторитативној интерпретацији Св. Августина. Наиме, Августин је сматрао да се свети миленијум односи на владавину постојеће Цркве, а Јоаким је инсистирао да он предстоји у хришћанској будућности и да хиљаду година мира тек предстоји.

Јоаким је изградио теорију да се људска историја развија не само у двојности образаца Старог и Новог Завета, већ и у тројству – периодима Оца, Сина и Светога Духа. Време Оца наследило је доба Христа и завршиће се пред крај земаљског времена у добу Духа Светога. Јоакинмов образац о периодима који се смењују представља један од првих израза временског и материјалног напретка. Будућност ће засигурно донети битке са змајевима, пакленом ватром и самим Антихристом, али човечанској хронологији додат је тријумфални исход Краја света. Јоаким је сматрао да је дванаести век на ивици трећег доба, на прелазу између доба Христа и доба Светога Духа, и предвидео долазак нових монашких редова који ће представљати духовну чистоту и напредак ове треће фазе.⁸

Јоакинмово учење, помешано са идејама из апокрифа, преузели су францисканци спиритуалци, тј. јоакимити, и отишли даље од Јоакинмових намера. Након што је папа Александар IV (1254–1261) 1256. године осудио дело *Introductorium in evangelium aeternum*, у коме је један францисканац прогласио Јоакинмова дела новим Јеванђељем које замењује Стари и Нови Завет, и само Јоакинмово учење је осуђено. Оживели су га у прилагођеном облику Петар Јован Оливи (1248–1298), Убертино од Казала (1259–1329) и многи немачки писци реформације. Са Колом ди Риенцијем (1313–1354) развој Јоакинмовог учења резултирао је политичким месијанизмом познатим каснијем времену.

Занимљиво је видети одјек Јоакинмовог учења у томе што самог Франциска многи повезују са анђелом шестог печата из Откровења 7, 2. Бонавентура је ову тврдњу унео у своје списе 1263. године на основу богате јоакимистичке традиције. Јоакинмов концепт историје, развојни и троделни, познат је кроз дела Хегела, Шелинга и многих савремених

⁸ *Ibid.*, 139.

мислилаца. У осамнаестом веку, инспирисан Јоакимовим концептом, немачки филозоф Лесинг је у свом делу *Образовање људске расе* утицао на ширење оптимистичког погледа на будуће доба. Деветнаести век био је сведок обнове интереса за Јоакимово треће доба међу визионарима попут Жила Мишлеа, Едгара Кинеа, Пјера Леруа и Жорж Санд.⁹

Преко педесет књижевних радова приписује се Јоакиму из Флоре или се везују за њега. Од овог броја, према неким претпоставкама, можда шеснаест је Јоаким сам написао, остатак дела је лажан или су их написали његови ученици. Модерни научници су покушали да тачно идентификују који списи су били заиста Јоакимови, што је тежак задатак који се наставља и захтева пуно времена, док много наслова у литерарном корпусу остаје под знаком питања.¹⁰ Сматра се да су најважнија и безрезервно аутентична дела *Concordia novi et veteris testamenti* (1519), *Expositio in Apocalypsim* (1527) и *Psalterium decem chordarum* (1527). Од могуће или сумњиве аутентичности су *Tractatus super quattuor evangelia* (1930), *De articulis fidei* (1936), *Liber figurarum* (1939), *De vita et regula S. Benedicti* (1951), *De septem sigillis* (1954) и *Adversus Judaeos* (1957). Врло је сумњива аутентичност дела *Liber contra Lombardum* (1934).¹¹

Јоаким из Флоре је свакако једна од занимљивих личности позног западног средњовековља, која је још за живота стекла статус пророка. Својим учењем предвидео је оснивање францисканског и доминиканског реда, оставио утицај на францисканце спиритуалце, јеретичке групе – апостолску браћу, фратичеле, провансалске бегине, али и на августинске пустињаке и језуите, који су сви сматрали да њима припада улога коју је предвидео Јоаким. Његов утицај се може пратити све до седамнаестог века у митовима о анђеоском папи и Последњем цару света.¹² Одјек је видљив и у делима мислилаца осамнаестог и деветнаестог века.

Библиографија:

Encyclopedia of Religion, Second Edition, Vol. 7, Iconography–Justin Martyr, editor in chief Lindsay Jones, Thomson Gale, Detroit etc., 2005.

⁹ *New Catholic Encyclopedia, Second Edition*, Vol. 7, 876; *Encyclopedia of Religion, Second Edition*, Vol. 7, 4929; J. Kolpacoff Deane, *A History of Medieval Heresy and Inquisition*, 139.

¹⁰ D. C. West, S. Zimdars-Swarz, *Joachim of Fiore: A Study in Spiritual Perception and History*, 5–6.

¹¹ *New Catholic Encyclopedia, Second Edition*, Vol. 7, 876–877.

¹² *Encyclopedia of Religion, Second Edition*, Vol. 7, 4929.

Kolpacoff Deane, J. (2011), *A History of Medieval Heresy and Inquisition*, Rowman & Littlefield Publishers, INC, Lanham, Boulder, New York, Toronto, Plymouth UK.

Lambert, M. (1977), *Medieval Heresy. Popular Movements Bogomil to Hus*, London.

Lozovina, V. (1909), *Povijest talijanske književnosti I*, Zagreb.

New Catholic Encyclopedia, Second Edition, Vol. 7, Hol–Jub, Washington, 2003.

Reeves, M. (1968), *The Influence of Prophecy in the Later Middle Ages*, Oxford.

West, D. C., Zimdars-Swarz, S. (1983), *Joachim of Fiore: A Study in Spiritual Perception and History*, Bloomington: Indiana University Press.

Примљено: 24. 6. 2013.

Одобрено: 5. 7. 2013.

LIFE AND WORK OF JOACHIM OF FIORE (1130/1135–1201/1202) – SHORT REVIEW –

Miroslav M. Popović

*The Library of the Department of History,
Faculty of Philosophy – University of Belgrade*

Summary: *Joachim of Fiore is one of the most interesting personalities of western late medieval church life, who was recognized as prophet in his lifetime. With his work he predicted foundation of Franciscan and Dominican orders, and left influence on spiritual Franciscans, heretical groups – Apostolic Brethren, Fraticelli, Provençal Beguines, but also on Augustinian hermits and Jesuits. Joachimist influence can be traced to the 17th century, and there is an echo of his work in writings of 18th and 19th century thinkers.*

Key words: *Joachim of Fiore, biblical exegesis, spiritual Franciscans, heresies.*